

ИССЛЕДОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОСЛЕДСТВИЙ РЕФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ И ВХОЖДЕНИЯ УКРАИНЫ В БОЛОНСКИЙ ПРОЦЕСС

собственные интересы. С другой стороны, развитие крупными вузами самостоятельных связей с зарубежными научно-образовательными центрами (не только Европы), лицензирование там их экспериментальных базовых учебных программ, которые нередко противоречат действующим в Украине государственным стандартам высшего образования, создает ситуацию разрушения единого образовательного пространства страны. При этом явно стимулируется отток из Украины тех специалистов, которые участвовали в таких экспериментальных программах.

Наконец, в украинских регионах требует точной оценки социальная эффективность или неэффективность, польза или вред действия различных зарубежных и отечественных национально-культурных программ образовательной деятельности. Далекое не все они способствуют консолидации украинского общества, укреплению государственности и справедливости, решению региональных проблем.

Проведенный анализ показал, что процесс реформирования образования далеко не однозначен. Что-то приобретаемое в результате реформы, мы обязательно что-то потеряем ценное из того, что имели и чем пользовались. Однако у Украины вряд ли есть альтернатива участию в Болонском процессе. Украина – европейская страна. Ее интересам отвечает обучение студентов по европейским канонам. В тоже время, при принятии решений об участии в Болонском процессе каждый вуз должен быть полностью автономен. Никто не может заставить его войти в Болонский процесс, тем более, что ряд известнейших западноевропейских вузов (например, Кембриджский университет) отказался участвовать в Болонском процессе, мотивируя это тем, что образование превращается в рынок. Но как отмечают участники дискуссий по Болонскому процессу, вузы, которые активно включатся в него, приобретут несомненное конкурентное преимущество перед остальными вузами. Они получают доступ к сокровищницам европейских университетов. Участие в Болонском процессе даст им возможность модернизировать свои программы обучения, и в то же время сохранить собственные богатые академические традиции.

Источники и литература

1. Актуальные проблемы экономики образования (по материалам зарубежной прессы) // Экономика образования. – 2002. – №6.
2. Вифлеемский А.Б. Экономика образования. – М.: Народное образование, 2003.
3. Ерохов Н.А., Смирнов В.В. Образование в экономической системе // Известия РАО. – 2000. – №1.
4. Оривель Ф. Состояние исследований в экономике образования. Общий обзор и ситуация во Франции // Экономика образования. – 1999. – № 4.
5. Павлова Н. Образование и экономический рост // Экономика образования. – 1999. – №2.
6. Рынок труда и социальная политика в Центральной и Восточной Европе. Переходный период и дальнейшее развитие. – М.: ИКЦ "ДИС", 1997.
7. Типенко Н.Г., Лившиц В.Б. Концепция реформирования экономики системы образования // Экономика образования. – 1999. – №1.
8. Хейр П. Концептуальные вопросы в анализе высшего образования применительно к России // Экономика и математические методы. – Т. 33. – В. 1. – М., 1997.
9. Экономические проблемы высшего образования в странах Западной Европы (90-е годы): Сборник обзоров РАН ИНИОН. – М., 1999.

Слобода Л.Я.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Постановка проблеми. Одним із важливих та проблемних питань регулювання кредитних ризиків у банках є оцінювання його ефективності. Це обумовлено тим, що якісне регулювання кредитних ризиків є особливим інструментом підвищення ефективності кредитної діяльності банку і покращання стабільності та надійності його функціонування.

Особливо актуальним це питання є в умовах трансформації вітчизняної банківської системи та входження України у Європейський Союз, що за прогнозами фахівців зумовить значне зростання обсягів кредитного портфеля банківської системи нашої країни. Так, обсяги кредитування українських банків у 2004 році збільшилися на 30,6% і станом на Ісічня 2005 року становили 88,6 млрд. грн. При цьому кредитні вкладення в національній валюті підвищилися на 29,4% або до 51,2 млрд. грн., а в іноземній валюті – на 32,2% або зросли до 37,37 млрд. грн. порівняно із попереднім роком [1]. Динаміку обсягів кредитного портфеля банківських установ України за період з 01.01.2001 по 01.01.2005 рр. представлено на Рис. 1.

За прогнозами фінансових аналітиків Національного банку України кредитний портфель вітчизняної банківської системи до 2006 року збільшиться майже втричі [1, с.17]. Кредитні операції тісно взаємопов'язані із прибутковістю банківської діяльності. За підрахунками зробленими в [1] питома вага процентних доходів від кредитування юридичних та фізичних осіб в Україні станом на 01.01.2005 р. становила 65% від загальної суми доходів банківської діяльності. Динаміка обсягів доходів та витрат у діяльності українських банків за період з 01.01.2001 по 01.01.2005 рр. представлена на Рис. 2. Згідно із статистичними даними, сукупний прибуток вітчизняних банків за 2004 рік зріс до 1,409 млрд. грн., що у 1,7 рази більше в порівнянні з попереднім роком. Доходи банків за цей ж період підвищилися на 43,9%, а витрати – на 42,2%. За 2004 рік обсяг довгострокових кредитів збільшився до 45517,6 млн. грн., що на 61,8% більше ніж за 2003 рік [1].

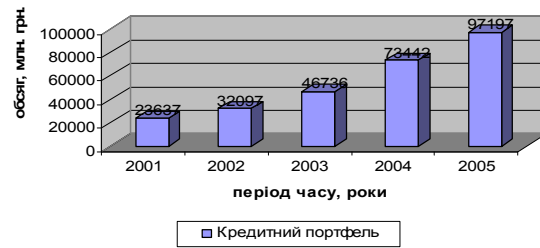

Рис. 1. Динаміка обсягів кредитного портфеля банків України за період з 01.01.2001 по 01.01.2005 рр.
Примітка: складено автором за даними [2].

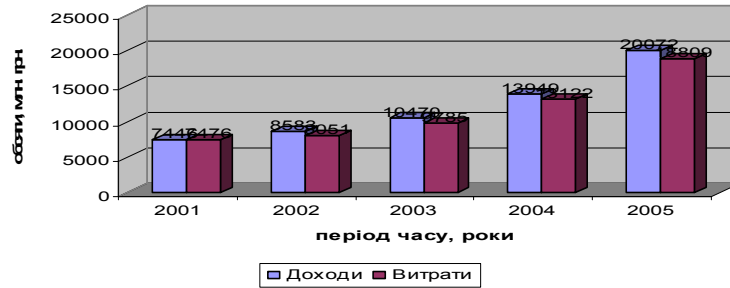

Рис. 2. Динаміка обсягів доходів та витрат у діяльності українських банків за період з 01.01.2001 по 01.01.2005 рр.

Примітка. Складено автором за даними [2].

Таким чином, за умов динамічного зростання обсягів кредитних операцій та доходів від кредитної діяльності банківських установ особливо важливим є якісне регулювання ризиків, притаманних кредитним операціям, що актуалізує дослідження підходів до визначення адекватних критеріїв і показників оцінювання ефективності регулювання кредитних ризиків у банках України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній економічній літературі визначається необхідність оцінки управління ризиками, зокрема ефективності впливу на їх рівень. Теоретичний аналіз наукових праць з цієї проблеми [3-9] показав, що при оцінюванні ефективності управління ризиками науковці звертаються лише до оцінки діяльності банку через показники прибутковості в цілому без визначення конкретних наслідків впливу регулювання ризиків на фінансові результати банківської діяльності. Так, *Козьменко С.М., Шпиг Ф.І., Волошко І.В.* відзначають, що раз у декілька періодів має відбуватися перегляд даних про ефективність застосування методів впливу на рівень кредитних ризиків з урахуванням інформації про величину збитків від кредитних операцій банку за цей період часу [5, с.221]. Як зауважила *Примостка Л.О.*, ризиками не можна управляти автономно, без врахування їхнього впливу на фінансові результати діяльності банківських організацій. Адже, оцінюючи ефективність регулювання кредитних ризиків банківського портфеля позик за співвідношенням доходів і ризиків, керівництво банку отримує механізм обґрунтованого прийняття управлінських рішень з орієнтацією на постійні зміни у ринковому середовищі [6, с.125]. Банківські фахівці оцінюють ефективність регулювання кредитних ризиків на основі обчислення та відстеження рівня дотримання нормативів кредитних ризиків, які встановлені Національним банком України [7], та прагнуть до зниження рівня збитків від кредитування. Динаміка величин нормативів кредитного ризику банків України за період з 01.01.2001 по 01.01.2005 рр. представлена на Рис. 3.

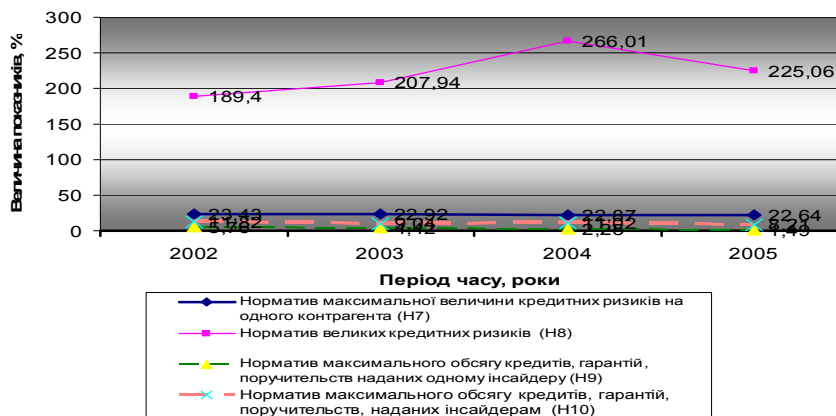

Рис. 3. Динаміка величин нормативів кредитного ризику банків України за період з 01.01.2001 по 01.01.2005 рр.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Примітка. Складено автором за даними [2].

Відзначимо, що за період з 01.01.2001 по 01.01. 2005 рр. значення частки проблемних кредитів в структурі кредитного портфеля банків зменшилось з 11,3% до 2,98 % [2], що свідчить про увагу банківських фахівців до проблеми регулювання кредитних ризиків.

Загалом у наукових працях та вітчизняній банківській практиці фактично відсутні методичні розробки, на основі яких можна комплексно оцінити ефективність регулювання кредитних ризиків. Водночас якісно нові підходи Національного банку України до нагляду за діяльністю банків на основі оцінки ризиків їхньої діяльності обумовлюють необхідність не лише розробляння кожним банком моделі регулювання кредитних ризиків, але й передбачають оцінку ефективності її функціонування.

Цілі статті. Враховуючи викладене вище, особливу увагу необхідно приділити дослідженню економічного змісту ефективності регулювання кредитних ризиків банку, розробляння системи показників її оцінювання на основі якісних та кількісних критеріїв, які повинні формуватися на єдиній методологічній основі та бути зручними для практичного використання. Водночас розроблена система показників повинна об'єктивно відображати вплив регулювання кредитних ризиків на ефективність діяльності банку та досягнення стратегічних цілей його діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під ефективністю регулювання кредитних ризиків банківських установ ми розуміємо результативність управлінської діяльності щодо впливу на рівень кредитних ризиків, метою якого є пошук оптимального співвідношення між прибутковістю і ризиковістю кредитних операцій. Балансування між прибутковістю і ризиковістю кредитних операцій, пошук оптимального їх співвідношення, розглядається як одне з важливих і складних завдань, що постають перед керівництвом кожного банку. З стратегічної точки зору основною метою діяльності банку є максимізація вартості акціонерного капіталу при дотриманні оптимального рівня кредитних ризиків. Однак визначити оптимальний рівень кредитних ризиків можливо лише виходячи з альтернативи “ризик-дохідність”, яку досліджували як визначні науковці у минулому (Шарп, Лигтнер, Моссин, Альгін А.П.), так і фахівці сьогодення (Бауер А., Вілкас Є.С., Вігліньський В.В.). Як зазначено у “Словнику кібернетики”, критерій оптимальності – це показник або група показників якості роботи системи, процесу, значення якого повинно бути мінімізоване (максимізоване) [10, с.373]. Критерій оптимальності кредитних ризиків банку повинен забезпечувати досягнення мети кредитної діяльності, порівняння витрат на регулювання кредитних ризиків і економічного ефекту від його здійснення. Формування оптимального рівня кредитних ризиків у банку – це вибір певної альтернативи у кредитуванні, яка забезпечує досягнення необхідного результату з найменшими сукупними витратами, і дотриманням гармонічного поєднання інтересів діяльності суб'єктів кредитних угод. Такий вибір повинен здійснюватися в оптимальний термін, на основі порівняння прогнозованих практичних вигід (збільшення прибутковості кредитних операцій та вартості капіталу банку) з можливими негативними наслідками (втрати від кредитування та витрати на регулювання кредитних ризиків), тобто зіставлення корисності вибраної кредитної альтернативи з очікуваними втратами внаслідок її реалізації. Отже, важливи є не тільки досягнення цілей регулювання кредитних ризиків (визначення економічного ефекту), але й обсяг витрачених на їх досягнення банківських ресурсів.

У теорії економічної ефективності, що розроблена в останні роки, виділяють два методи оцінювання економічної ефективності [11]: метод порівняльної ефективності та метод абсолютної ефективності. Кожний з цих методів оперує різними показниками, що визначаються їхньою суттю та функціональним напрямом. Метод порівняльної економічної ефективності характеризує витратний підхід до визначення показників економічної ефективності. При використанні методу абсолютної ефективності витрати є заданою величиною, яка повинна використовуватися для досягнення найкращого результату. Таким чином, оцінювання ефективності може стосуватися як вже існуючих, так і майбутніх ситуацій. Відтак можна говорити про ретроспективну оцінку ефективності, як порівняння досягнутих результатів з витратами, які були здійснення для їх досягнення; та перспективну оцінку ефективності – як порівняння очікуваних результатів з прогнозованими витратами ресурсів. При цьому вибір адекватного методу обчислення ефективності регулювання кредитних ризиків визначатимуть критерії її оцінювання.

Дослідження світового та вітчизняного досвіду з питань визначення критеріїв оцінювання ефективності діяльності банку як показників якості управління його ризиками [3-11], показало, що це питання досі залишається актуальним, оскільки існують різні підходи до його розв'язання. Відомо, що важливим завданням банківської діяльності є одержання прибутку. Отже, критерій прибутковості в абсолютному і відносному вираженні може бути використаний для оцінювання як ефективності банківської діяльності загалом, так і регулювання кредитних ризиків банку зокрема. Із цією думкою погоджуються такі економісти, як: Васюренко О.В., Вігліньський В.В., Волошко І.В., Грюнінг Х. Ван, Івченко І.Ю., Ченг Ф., Карчева Г., Козьменко С.М., Роуз П., Шпиг Ф.І. та інші. Однак, в окремих випадках реальність не відповідає зробленим припущенням. Виходячи із результату аналізу банківської статистики, який зроблено на основі вивчення даних рейтингу вітчизняних банків поданих Асоціацією українських банків станом на 01.01.2004р., до найбільш прибуткових в Україні належать банки, що не є широковідомими та обслуговують лише вузький регіональний сегмент (“Мрія”, “Електронбанк”, “Універсальний”). Водночас визначні лідери (“Приватбанк”, “Ощадбанк”, “Укрексімбанк”) характеризуються на сьогодні незначними рівнями одержання прибутку [5, с.260]. Якщо продовжити аналіз критеріїв прибутковості у відносному вираженні, то бачимо, що найбільш рентабельними сьогодні є малі та середні банки, які навіть у перспективі відіграватимуть незначну роль у банківській системі України. Очевидно, ці банки значну увагу приділяють якісним параметрам роботи. Таким чином, кількісні критерії не завжди можуть бути головними та вичерпними ознаками

оцінки ефективності діяльності банку загалом, та ефективності регулювання кредитних ризиків зокрема.

Ефективність характеризує спроможність організації стабільно функціонувати та отримувати прибуток в майбутньому. Тому показники прибутковості кредитної діяльності банку можуть бути критеріями рестропективної оцінки ефективності регулювання кредитних ризиків. Враховуючи те, що ефективність є також категорією потенційною, показники прибутковості можуть бути лише критеріями оцінки реалізації цього потенціалу за попередні періоди. Очевидно, що величина активів, капіталу та інші абсолютні показники при їх використанні для оцінки ефективності мають недоліки аналогічні наведеним. Саме тому заслуговує на увагу методологічний підхід, що широко використовується у зарубіжних банках [5; 9; 11], і полягає у врахуванні не лише кількісних показників, які відображають результат діяльності банку в минулому, але й системи якісних ознак, що характеризуватимуть рівень регулювання кредитних ризиків у майбутньому.

Отже, можна констатувати, що для оцінювання ефективності регулювання кредитних ризиків у вітчизняних банках необхідно враховувати як кількісні, так і якісні показники, що чинять вагомий вплив на досягнення стратегічних цілей банківської діяльності (Рис.4). В основі критеріального розподілу є стратегічні цілі кредитної діяльності та регулювання кредитних ризиків банку залежно від періоду, на який вони формуються. На наш погляд, основним критерієм ефективності регулювання кредитних ризиків у короткостроковому періоді повинен бути прибуток від кредитних операцій, підвищення якого сприятиме зростанню акціонерного капіталу банку. Водночас у довготерміновому періоді значення прибутку повинно оптимізоване з метою підвищення рівня капіталізації, і забезпечення надійності та стабільності функціонування банку. При цьому важливо відзначити, що для оцінювання ефективності регулювання кредитних ризиків необхідно на кожному з етапів кредитування використовувати як кількісні, так і якісні показники. Оцінку ефективності регулювання кредитних ризиків доцільно здійснювати як на рівні індивідуальних кредитних угод, так і на рівні кредитного портфеля банку. Разом з тим, показники, що розглядаються у статті можуть застосовуватися при оцінюванні ефективності регулювання кредитних ризиків в основному на рівні банківського портфеля позик, враховуючи при цьому рівень ризиковості окремих кредитних угод як його складових.

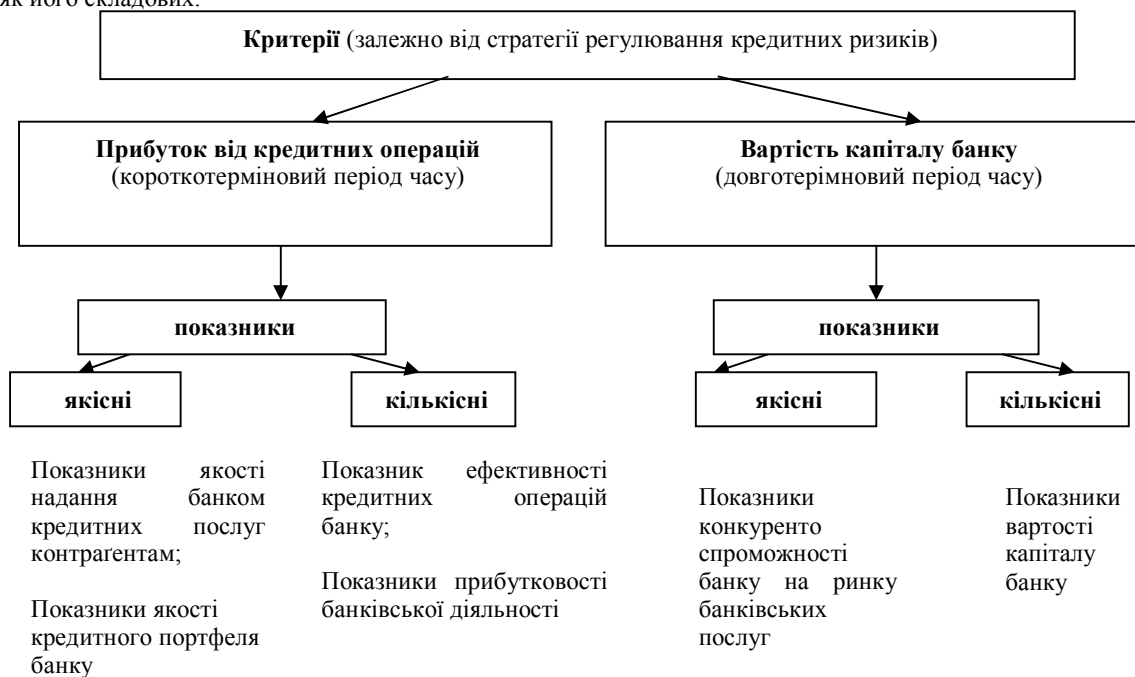

Рис.4. Система критеріїв та показників оцінювання ефективності регулювання кредитних ризиків банківських установ

Відзначимо, що *якісні показники* оцінювання ефективності регулювання кредитних ризиків відображають потенціал досягнення стратегічних цілей функціонування банку, що вимірюються у кількісних показниках. До основних якісних показників оцінювання ефективності регулювання кредитних ризиків, що застосовуються на відповідних рівнях регулювання належать: *показники якості надання банком кредитних послуг контрагентам (рівень індивідуальних кредитних угод); показники якості кредитного портфеля банку (рівень банківського портфеля позик), показники конкурентоспроможності банку на ринку банківських послуг (рівень банківської установи)*. Варто відзначити вагомий роль при оцінюванні ефективності регулювання кредитних ризиків у банківських установах показників якості надання контрагентам кредитних послуг та рівень їх задоволення. До них належать: *частота користування контрагентом кредитними послугами; рівень виконання контрагентом зобов'язань за кредитними послугами банку; рівень судового врегулювання конфліктів при користуванні клієнтом кредитними послугами банку; частка доходу банку від користування клієнтом кредитними послугами банку*. Необхідність визначення цих показників обумо-

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

влена тим, що клієнти банку, їх діяльність та поведінка є важливими чинниками кредитних ризиків, а кредитна діяльність банку – основною діяльністю, що зумовлює прибутковість його функціонування. Особливістю запропонованих показників є зручність їх обрахунку, пристосованість до послідовності процесу кредитування та показовість результатів оцінювання ефективності регулювання кредитних ризиків банку з урахуванням якісних критеріїв. Значення наведених показників у великій мірі залежать від стратегії розвитку, керівництва та персоналу банку і визначаються такими факторами: компетентністю, надійністю, доступністю, розумінням комунікацією, безпекою та ввічливістю персоналу банку.

Важливість показників якості кредитного портфеля для оцінювання ефективності регулювання кредитних ризиків обумовлена тим, що саме якість банківського портфеля позик відображає ринкову позицію та вартість капіталу банку, його стратегію розвитку та кредитну стратегію, а також можливості банку щодо здійснення кредитних операцій та регулювання кредитних ризиків. Оцінювання якості кредитного портфеля банку здійснюється з використанням таких груп показників: *показники якості регулювання кредитних ризиків, встановлені Національним банком України; показники якості кредитного портфеля відповідно до класифікації кредитів за рівнем кредитних ризиків; показники якості кредитного портфеля з точки зору можливих втрат; показники якості кредитного портфеля з точки зору отримання доходу.*

Результативність регулювання кредитних ризиків на рівні банку у довготерміновому періоді відображають *показники конкурентоспроможності банку на ринку банківських послуг – частка ринку, що належить банку та показник концентрації* [5].

Основними кількісними показниками оцінювання регулювання кредитних ризиків банку на вищевказаних управлінських рівнях залежно від стратегічних цілей банку є показники *прибутку від кредитних операцій або ефективності кредитної діяльності; прибутковості банківської діяльності та показники вартості капіталу банку.*

Беручи до уваги кількісні критерії оцінювання, ефективність регулювання кредитних ризиків можна визначити на основі порівняння результатів кредитної діяльності до і після запровадження регулятивних дій щодо кредитних ризиків, тобто при обчисленні ефективності регулювання кредитних ризиків банку важливо враховувати прибуток від кредитної діяльності банку або зменшення втрат від кредитних операцій, та витрати на впровадження та функціонування моделі регулювання кредитних ризиків.

Загалом ефект від регулювання кредитних ризиків банку можна обчислити відповідно до формули (1):

$$E = \frac{\Delta\Pi}{\Delta B} \times 100\%; \quad (1)$$

де: $\Delta\Pi$ – приріст прибутку банку від кредитних операцій, отриманий внаслідок регулювання кредитних ризиків;

ΔB – додаткові витрати банку на регулювання кредитних ризиків в процесі здійснення кредитної діяльності.

При цьому варто зауважити, що ефект від регулювання кредитних ризиків може залежати від того, на якому з етапів кредитної діяльності здійснюється регулювання. Доцільність та своєчасність застосування моделі регулювання кредитних ризиків у банку запропоновано визначати на основі співставлення фактичних і очікуваних результатів кредитної діяльності банку, віднесених до величини витрат до і після її впровадження.

Основним кількісним показником оцінювання якості регулювання кредитних ризиків на рівні індивідуальних кредитних угод є прибуток від здійснення кредитних операцій. Доповнивши формулу обчислення ефективності кредитної діяльності банку, наведену В. Волоховим у [12], витратами на формування резервів під можливі втрати від кредитних ризиків, прибутковість кредитних операцій визначаємо таким чином:

$$E_{к.д.б.} = \frac{(ПД_{к.д.} + КД_{к.д.} - ПВР_{к.д.} - ПНВ_{к.д.} - ННВ_{к.д.}) - P_{к.о.}}{ПВР_{к.д.} + ПНВ_{к.д.} + ННВ_{к.д.}}, \quad (2)$$

де: $E_{к.д.б.}$ - ефективність кредитної діяльності банку;

$ПД_{к.д.}$ - процентні доходи від кредитної діяльності банку;

$КД_{к.д.}$ - комісійні доходи від кредитної діяльності банку;

$ПВР_{к.д.}$ - повна вартість ресурсів, спрямованих на кредитну діяльність;

$ПНВ_{к.д.}$ - прямі непроцентні витрати на кредитну діяльність банку (прямі витрати, частина загальнобанківських витрат);

$ННВ_{к.д.}$ - непрямі непроцентні витрати на кредитну діяльність банку (частина витрат на забезпечення функціонування банку, частка витрат за допоміжними підрозділами кредитування, в тому числі управлінські витрати).

$P_{к.о.}$ - відрахування у резерви під можливі втрати від кредитних ризиків банку.

Важливими індикаторами ефективності регулювання кредитних ризиків банку є *показники прибутковості банківської діяльності.* До цих показників належать *чиста процентна маржа, чистий спред, "мертва точка" прибутковості банку, рентабельність дохідних активів.* Загалом наведені показники прибут-

ковості діяльності банку можуть використовуватися як критерії оптимізації функціонування банку і як система обмежень у разі вироблення управляючих впливів [4, с.176]. Оскільки стабільність прибутку і тенденції його зростання є важливими показниками функціонування банку як в минулому, так і в майбутньому, то ефективність регулювання кредитних ризиків можна оцінити аналізуючи динаміку представлених показників. Таким чином, завдання отримання стабільного та прогнозованого прибутку вирішується шляхом оптимізації кредитних ризиків, що в свою чергу є надзвичайно важливим для його акціонерів та вкладників.

Зважаючи на тісний зв'язок між прибутковістю та капіталом у короткотерміновому періоді часу, необхідність формування надійності банківської системи особливу увагу при регулюванні кредитних ризиків менеджери повинні приділяти вартості акціонерного капіталу банківських установ. Базовий принцип фінансового менеджменту відповідно до практики сьогодення констатує [8, с.128], що *максимізація вартості акціонерного капіталу організації є його пріоритетною метою*. Очевидно, що ризик-менеджери з метою збереження капіталу акціонерів повинні оптимізувати рівень ризиковості банківських операцій, забезпечуючи при цьому збереження та зростання вартості акціонерного капіталу банку. Це означає, що *показники прибутку на власний капітал (ROE), прибутку на одиницю активів (ROA) та вартості акцій банку* є кількісними показниками оцінювання ефективності регулювання кредитних ризиків банку у довгостроковому періоді.

Зазначимо, що з допомогою обчислення відносних показників прибутковості, які використовуються у розвинених країнах світу, визначають ринкову вартість банківських організацій. Фактично взаємозв'язок показників *ROE* та *ROA* однозначно характеризує залежність між прибутковістю і ризиковістю банківської діяльності. Очевидно, що по мірі зниження ефективності, яка представлена показником *ROA*, банк повинен приймати високий рівень ризиків (особливо кредитних) у формі співвідношення боргових зобов'язань і акціонерного капіталу з метою отримання бажаного рівня прибутків. Таким чином, дослідження кількісних показників ефективності регулювання кредитних ризиків у банках підтверджує те, що завдання отримання максимального рівня прибутковості банку завжди повинні коригуватися на рівень кредитних ризиків.

Ефективне як з точки зору врахування якісних, так і кількісних критеріїв регулювання кредитних ризиків повинно сприяти досягненню стратегічних цілей банку, які відображають пріоритети його розвитку в таких напрямках діяльності [5]:

- *ринкова позиція* (досягнення лідерства в певному сегменті ринку);
- *інновації* (використання нових методів оцінювання та регулювання ризиків, надання нових видів послуг, застосування нових технологій);
- *продуктивність* (продуктивність праці і ресурсозбереження);
- *ресурси* (визначення потреб у всіх видах ресурсів, порівняння наявного рівня витрат з необхідним);
- *прибутковість* (абсолютні та відносні показники прибутковості);
- *система управління* (підвищення якості менеджменту банку);
- *персонал* (збереження робочих місць, забезпечення прийнятної рівня оплати праці, покращання умов та мотивація праці, розвиток персоналу);
- *соціальна відповідальність* (через виняткове значення для суспільства діяльність банків має бути зорієнтована не тільки на збільшення власного прибутку та капіталу, але й на розвиток загальноновизнаних цінностей та підвищення добробуту суспільства).

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що регулювання кредитних ризиків банку є ефективним, коли досягаються основні його цілі залежно від стратегії регулювання ризиків: оптимізація кредитних ризиків, зростання прибутковості кредитних операцій, підвищення ефективності функціонування та максимізація вартості капіталу банківської організації. При цьому кредитним ризик-менеджерам необхідно враховувати не лише результат чи позитивний ефект від регулювання кредитних ризиків, але й обсяг витрачених ресурсів банку на його отримання.

Для оцінювання ефективності регулювання кредитних ризиків у вітчизняних банках необхідно враховувати як кількісні, так і якісні показники на кожному із етапів кредитного процесу в банку, що чинять вагомий вплив на досягнення стратегічних цілей банківської діяльності. Необхідність застосування комплексного показника оцінювання ефективності регулювання кредитних ризиків банку є очевидною, оскільки його використання дасть змогу оцінити доцільність здійснення управлінської діяльності щодо оптимізації кредитних ризиків на всіх рівнях регулювання у банку. Водночас підвищення ефективності банківської діяльності шляхом регулювання кредитних ризиків забезпечуватиме не лише збільшення прибутковості кредитної діяльності, але й сприятиме зростанню вартості капіталу банків, стабільності та надійності функціонування банківської системи держави.

Джерела та література

1. Волошин А. Под знаком «плюс» // Мир денег. – 2005. – №1 (57). – С. 16–17.
2. Динаміка фінансового стану банків // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 2. – С. 70–74.
3. Аналіз діяльності комерційного банку. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів за спеціальністю “Банківський менеджмент” / За редакцією професора Ф.Ф.Бутиця та професора Герасимовича. – Житомир: ПП “Рута”, 2001. – 384 с.
4. Васюренко О.В. Менеджмент кредитних операцій у комерційних банках / Харківський держ. Економ. ун-т. – Х.: Оригінал, 1998. – 72 с.
5. Козьменко С.М., Шпиг Ф.І., Волошко І.В. Стратегічний менеджмент банку: Навчальний посібник. – Суми: ВТД “Університетська книга”; 2003. – 734 с.
6. Примостка Л.О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління // Банківська справа. – №8. – 2004. – С. 118–125.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

7. Положення Національного банку України “Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків” затверджене Постановою Правління Національного банку України № 279 від 28. 09. 2000 року.
8. Роуз Питер С. Банковский менеджмент / Пер. с англ. – М.: “Дело ЛТД”, 1995. – 768 с.
9. Grażyna Borys. Zarządzanie ryzykiem międzynarodowym w banku. – Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa. – Wrocław, 1996. – 180s.
10. Словарь по кибернетике / Под ред. В.М.Глушкова. – Киев.: Главная редакция УСЕ, 1979. – 622 с.
11. Грюнинг Х. ван, Брайович Бранатович С. Анализ банковских рисков. Система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском / Пер. с англ.; вступ.сл. д.э.н. К.Р.Тагирбекова. – М.: Издательство «Вест Мир», 2003. – 204 с.
12. Волохов В. Методика оцінки ефективності кредитної діяльності банків за витратним підходом // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 8. – С. 49–54.

Сурнина Е.С.

РАСХОДЫ, КОТОРЫЕ НЕ ПОДЛЕЖАТ ВКЛЮЧЕНИЮ В ВАЛОВЫЕ

По сложившейся практике бремя доказывания связи расходов с хозяйственной деятельностью возлагается на налогоплательщика. Обычно о такой связи судят по содержанию произведенной операции и ее дальнейшему отражению в бухгалтерском учете.

Целью написания данной статьи является обоснование, что валовые расходы (ВР) – это самый важный показатель для всех налогоплательщиков. Правильное определение величины валовых расходов способствует уменьшению налогооблагаемых доходов, что является смыслом и целью работы предприятия. Что и как отнести в Декларацию по налогу на прибыль предприятия, утвержденной приказом ГНА Украины от 29.03.2003г. № 143 к этой категории знает большинство налогоплательщиков, а вот с перечнем того, что не должно включаться в ВР дела обстоят не так просто.

Необходимо каждому плательщику четко знать перечень расходов, которые нельзя относить к ВР. Данная статья как раз и призвана помочь бухгалтерам более детально ознакомиться с этим вопросом.

Все затраты, которые не относятся к ВР, условно можно разделить на пять групп:

- расходы, не связанные с хозяйственной деятельностью, кроме тех, которые включаются в ВР по правилам п.5.2 ст.5 Закона о налогообложении прибыли [1, стр.23];
- расходы, подлежащие амортизации;
- расходы, связанные с хозяйственной деятельностью, перечень которых прямо установлен в Законе о налогообложении прибыли;
- расходы на приобретение ценных бумаг;
- расходы некоторых плательщиков налога, понесенные для получения доходов, которые согласно п.7.11, 7.13 и 7.19 ст.7 Закона о налогообложении прибыли не включаются в валовой доход (ВД) предприятия [1, стр.39].

При этом в Законе о налогообложении прибыли (пп.5.3.1 ст.5) прямо указаны только три вида расходов, которые не включаются в ВР как расходы, не связанные с хозяйственной деятельностью:

– организация и проведение приемов, презентаций, праздников, развлечений и отдыха, приобретение и распространение подарков (кроме благотворительных взносов и пожертвований неприбыльным организациям, которые определены п.7.11 ст.7 Закона о налогообложении прибыли, и расходов, связанных с проведением рекламной деятельности, регулируемых нормами пп.5.4.4 ст.5 данного Закона); ограничения части второй этого подпункта не касаются налогоплательщиков, основной деятельностью которых является организация приемов, презентаций и праздников по заказу и за счет других лиц;

– приобретение лотерейных билетов, участие в азартных играх;

– финансирование личных нужд физических лиц, за исключением выплат предусмотренных п.5.6 и 5.7 ст.5 Закона о налогообложении прибыли, и в других случаях, предусмотренных нормами данного Закона.

Под расходами на приемы, по нашему мнению, следует понимать расходы, связанные с приемом делегаций, прибывших на предприятие, под презентацией - мероприятия, направленные на информирование общественности о предприятии, его сотрудниках и его продукции, **не ставящее целью увеличение объема продаж.**

На данное утверждение следует обратить особое внимание, так как мероприятия, целью которых является увеличение объема продаж, считаются рекламными и затраты на них включаются в ВР с учетом ограничений, установленных пп.5.4.4 Закона о налогообложении прибыли (в состав ВР включаются расходы на организацию приемов, презентаций и праздников, приобретение и распространение подарков, включая бесплатную раздачу образцов товаров или безвозмездное предоставление услуг в рекламных целях, но не более 2% от налогооблагаемой прибыли налогоплательщика за предыдущий - отчетный (налоговый) год.

Следует отметить, что согласно части второй пп.5.3.1 ст.5 данного Закона, запрет на включение в ВР затрат на проведение праздников, развлечений, отдыха, приемов и презентаций не распространяется на налогоплательщиков, основной деятельностью которых является организация приемов и праздников по заказу и за счет других лиц. Для таких налогоплательщиков проведение перечисленных мероприятий непосредственно связано с их хозяйственной деятельностью, поэтому указанное ограничение на них не распространяется.

Закон не устанавливает ни определения, ни перечня «личных нужд» физических лиц. При этом рас-